

Mórát az élet árja már néhány hét múlva elsodorta a szülővárosából, újságírónak Szegedre. Sohasem lett tanár. Amikor Szegedre távozása után három év múlva Félégyházán természetrajz szakos tanárra volt szükség, s hívták haza gimnáziumi tanárnak, már nem jött. A családja, anyósa ilyen törekvésének is ellene szegült.³² Szegeden találta meg azt az irodalmi környezetet, baráti társaságot, amely íróvá fejlődését elősegítette. Egyet azonban Móra Ferenc sohasem tagadott meg a szülővárosától, azt, hogy írói céljai innen származnak, írói útjának is Félégyháza szabott irányt: „nem tudok más sípot fújni, mint amit a kiskunok földjén a bölcsőmbé tettek. Magyar parasztnak születtem és mivel annak is nőttem fel, most már halálos holtomig az maradok” — írja irodalmi munkásságának alapjáról, gyökereiről.³³

A líráról Szegeden áttérhetett a prózára, irodalmának iránya azonban nem változott meg. Kifejezően írja: „A negyven éves fa már nem csavarodhat el abból az irányból, amely felé sutttyókora óta hajlította a széljárás. A szél megfordulhat, de a fa már nem változtat világtáját.”³⁴ Másol pedig hűségét a maga származásához így fejezi ki: „Engem, az alföldi parasztot éppen olyan eltephetetlen szálak fűznek a magam eredéséhez, mint a felvidéki dzsentrit az övéhez.”³⁵

Móra Ferenc írói útja, jelleme „sutttyó” korától haláláig „semper idem”, mindig ugyanaz, változatlan maradt. Ennek fő jellemzői: bátor demokratizmusa, kritikai hangja a politikai és társadalmi visszasságokkal szemben, a szociális igazság mellett való nyílt állásfoglalása, mély humanizmusa, emberszeretete, hazaszeretete, szabadságszeretete. Ennek forrását találjuk meg már Móra ifjúkori, eddig ismeretlen, elfelejtett lírájában. Ezért érdemes feltámasztanunk, bemutatnunk Móra Ferencet, mint ifjú lírai költőt.

NACSÁDY JÓZSEF

REVICZKY ÉS A SZEGEDI NAPLÓ

Reviczky Gyula hányattatásokkal és nélkülözésekkel teli pályája során számos hír-lap, folyóirat szerkesztőségével került kapcsolatba. Elég csak egy pillantást vetnünk arra a teljességre törekvő bibliográfiára, mely Komlós Aladár *Reviczky Gyula* c. kitűnő tanulmányának függelékeként jelent meg, lapcímeke légióját látjuk ott felsorakozni.¹ Az irodalomtörténetírásnak nagy nehézséget okoz ez a tény. Valóban jelentéktelen, harmadrangú, sokszor ma már elő sem kerithető lapok sárguló hasábjain rejtezhet nem egy, talán jelentős Reviczky-írás, vagy ismeretlen variánsa egyik vagy másik ismert költeményének.

Külön problémát jelent az, hogy Reviczky — érthető okokból, — egy-egy már korábban megjelent cikkét, esszéjét, költeményét több-kevesebb változtatással, hol kevesebb, hol több idő elteltével, újra közölte különböző lapokban. Míg költeményeinek kötetei — mivel még életében jelentek meg, — legalább szövegkritikai vonatkozásban biztos alapot nyújtanak életműve e részének értékeléséhez, kötetben együtt soha meg nem jelent prózai műveinek végleges szövegét még nem rögzíthette irodalomtörténetírásunk s így Reviczky sokat vitatott filozófiájával és esztétikájával, ezeknek kialakulásával kapcsolatban még nem mondta ki minden részletkérdésben az utolsó szót.

Ugyancsak kiegészítésre szorul még a Reviczky-kronológia is, melynek alapját Komlós Aladár már említett könyvének a függeléke rakta le.

Ehhez a még előttünk álló munkához szeretnénk néhány adatot szolgáltatni.

Már utaltunk arra egy korábbi cikkben, hogy Reviczky több vidéki lap között, a *Szegedi Napló*val is kapcsolatban volt.²

A lapban megjelent írásai a következők:

A magyar nők lyrája, 1878. augusztus 30.

Jogosult-e a kozmopolita költészet? 1878. november 30.

Apró dalok, (Weber *Chopint játszó betéve* és *Ha mosolygasz, mennybe nézek*), 1881. május 10.

³² L. Péter László: *Móra Ferenc ismeretlen levelei*, Szeged, 1954, Szegedi Egyet. Könyvtár kiadványa, 33. sz.

³³ *Daru-utcától*... I. köt. 101. l.

³⁴ Uo. II. köt.

³⁵ Uo. II. köt. 142. l.

¹ Bp. 1955. — 153–163. l.

² *Adalékok a kozmopolita-költészet vitához*. IJK. 1956. 4. sz.

Perdita (Lelkedbe ádáz végzeted, Hídba gyújt szemed sugára, Egyedül állasz.

Ez az átkod), 1881. június 11.

A zugprókátor, 1882. január 4.

A jellemről, 1822. január 4.

Emlékezzünk régiekről, 1882. február 12.

Alkotás és rombolás, 1883. okt. 18.

*

Az írások megjelenésének időpontja valószínűvé teszi azt a feltevést, hogy Reviczky a Korona-kávéház „Kerekasztal-társaság”-ának egyik tagja, Mikszáth Kálmán révén került kapcsolatba a hamarosan országosan elismert irodalmi színvonalú *Szegedi Napló*val, vagy legalábbis Mikszáth szegedi újságríróskodása hívta fel rá a figyelmét.

A felsorolt írásokról a következőket tartjuk szükségesnek megjegyezni:

1. *A magyar nők lyrája.* Ugyanez év június 2-án *A magyar nők dala* címmel jelent meg az egyik fővárosi divatlap irodalmi mellékletében, a *Hölgyek Lapjában*. Figyelemre méltó, hogy a pesti megjelenés után mintegy három hónappal Reviczky lényeges változtatásokkal küldi Szegedre a cikket.

A népszerű Tóth Kálmán feleségéről, a verselgető Majthényi Flóráról Pesten ezt írta: „...Szóval igazi költői tehetség.” Szegeden viszont: „...Mindazonáltal nem bír túl-emelkedni a közép-szerűsége”.

Még rosszabbul jár a Heine-epigon Vay Sándorné grófnő. A *Hölgyek Lapjában*: „Van hangja, nyelve, világnézete s így lehet hozzá szép reményeket kötni.” Szegeden: „...unalmas és egyhangú, beteges és kapkodó. Chablonverseket ír, melyekben nincs igaz érzelem s bágyadt, színtelen, blazírt sóhajocskáival hamar válik unalmassá. Jövővel nem biztathatjuk.”

Nyilvánvaló, hogy a sokszor homlokegyenest ellenkező véleményeket a *Hölgyek Lapja* szerkesztőjének számlájára és nem Reviczky rovására kell írunk. A vidéki és meghozzá illelő beállítottságú lap szövegét kell ez esetben irányadónak tekintenünk.

A cikk egyébként — néhány, ugyancsak korábban írott írásával együtt — 1884-ben is megjelent Kreith *Szemléjében*³.

2. *Jogosult-e a kozmopolita költészet.* Az Arany Jánossal vitatkozó cikkről már bővebben írtunk az *Itk.*1956. 4. számában. Ott tévesen említettük az *első*, Szegeden megjelent Reviczky írásnak.

3. *Apró dalok.* E két költeményt az 1900-ban megjelent, Koroda Pál által rendezett Reviczky-kötet⁴ az *Iffjúságomtól* eltérően az *Emma* ciklus XVI—XVII. számú darabjaként közli. Az *Iffjúságomban* és a Páku Imre által összeállított 1944-es kiadásban⁵ a XVII, illetve XVIII. számot viselik. A szöveg — jelentéktelen ékezet- és központozás-eltérésektől eltekintve — azonos. Komlós Aladár i. m. bibliográfiájában (156. l.) mint először *1883. március 31-én az Ország-Világ*-ban megjelent költemény szerepel. A *Szegedi Napló* bizonyossága szerint a két költemény *korábbi!*

4. *Perdita.* A *Szegedi Napló*ban közölt költemények kézzelfogható bizonyítékok Tóth Béla állítása mellett, mely szerint a *Perdita*-versek ihletőjével ez idő tájt (1880—81-ben) ismerkedett meg a költő. Az ismert ciklus (melyet Koroda említett válogatásában összevont és I—XII-ig számozott) első hét költeményét eddig csak az *Iffjúságomból* ismertük. Adataink szerint tehát Reviczky a kötetben V—VI—VII. számmal jelölt költeményeket jóval a kötet megjelenése előtt, feltehetően közvetlenül megírásuk után közzé tette a *Szegedi Napló*ban. A ciklus összeállításánál nem ragaszkodott a szigorú időrendhez. Ezt bizonyítja a *Magány* öt *perdita*-versének sorrendje is. Az 1884 júliusában a *Magyar Salonban* megjelent négy vers ottani sorrendjét is megváltoztatva, másodiknak közljük iktatta az 1884 márciusában az *Aradi Hirlapban* a *Perdita ciklushoz* címmel közölt verset.

Ily módon lehetséges, hogy, bár a Szegeden megjelent verseket a kötetben a ciklus végére helyezte, ezek az időrendben *első perdita*-versek.

³ 4. szám.

⁴ Reviczky Gyula összes költeményei.

⁵ Reviczky Gyula összegyűjtött művei.

A *Szegedi Naplóban* közölt három költemény szövege nem azonos a későbbi szöveggel, számos, figyelemre méltó sorváltozatot mutat:

V. 1.	versszak	3. sor:	<i>Hiába vagy szebb, mint a többi,</i>
		4. „	<i>Az emberek közt nincs helyed.</i>
2.	„	1. „	<i>Légy buja, kéjsóvár ledér:</i>
4.	„	2. „	<i>Nem moshatod te szégyened.:</i>
VI. 3.	„	4. „	<i>Kacajba törsz ki, s nem veszed fel</i>
VII. 2.	„	1. „	<i>Idegen vagy önmagadnak,</i>
4.	„	1. „	<i>Jobban illenék tenéked,</i>
5.	„	1. „	<i>Elvinnélek, édes, onnét,</i>
		2. „	<i>S szerelemmel szeretnélek.</i>
		4. „	<i>S ne kellene szólni téged!</i>

A változatok azt bizonyítják, hogy Reviczky nemcsak a verselésen csiszolt, hanem itt-ott enyhítette is a korban szokatlan témájú versek fogalmazását.

5. *A zugprókátor*. Az elbeszélés 1875. jan. 9-én már megjelent Pesten az *Új Időkben* *Tóni bácsi a zugüggyvéd* címmel. A szegedi közlés rövidített és sok helyen stilizált változat.

6. *A jellemről*. Eredetileg ugyancsak az *Új Időkben* jelent meg, 1875 januárjában. A szegedi közlés sokkal pontosabb definíciókat használ, logikusabb okfejtést és gondosabb stílust mutat. Fejtegetéseinek a költészetre vonatkozó részét idézetekkel is alátámasztja. (Petőfi: *A csavargó*, Shakespeare: *Hamlet*, Arany: *Rendületlenül*.)

7. *Emlékezzünk régiékről*. Előzőleg a *Figyelőben* írt a témáról *A múlt költészete* címmel (1874. december 6). A szegedi szöveg gondosabban fogalmazott, néhol rövidített, máshol toldott. Jellemző, hogy egyhelyütt Arany *Vojtindájából* is idéz nézeteinek igazolására. Egyébként 1884. január 16-án az *Aradi Hírlapban* is közölte jelenték-telen korrekciókkal.

8. *Alkotás és rombolás*. A szegedi árvíz utáni újjáépítés ünnepélyes befejezése alkalmából *A feltámadt Szeged* címmel emléklap jelent meg a szegedi Endrényi Lajos és Társa kiadásában. A *Szegedi Napló* ebből közli mutatóban Jókai, Bartók Lajos, Pósa Lajos, Mikszáth Kálmán stb. emléksoraival együtt Reviczky hatsoros versét, melyet később — változatlan szöveggel — *Szeged* címmel tartalmaznak a gyűjteményes Reviczky-kötetek.⁶

A *Szegedi Naplóban* talált Reviczky írások közül *A zugprókátor* és *A jellemről*, valamint az *A múlt költészete* szerepel Paku Imre válogatásában. Arra szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy *esetleges újabb válogatás, illetve kritikai kiadás ez írásoknak szegedi, illetve az Aradi Hírlapban megjelent változatát kell, hogy tartalmazza, mint a szerző életében, saját korrekciójával megjelent végleges szövegeket.*

Reviczky 1883 után nem küldött sem verset, sem prózai írást a *Szegedi Napló*nak. Ennek oka feltehetően az, hogy egy ideig az *Aradi Hírlapban* kap vidéken fórumot, majd az *Iffjúságnom* és az *Apai örökség* megjelenése után — ha korlátozott mértékben is — bizonyosfokú elismertetésben van része a fővárosi írói körök részéről s nem szorul annyira rá a vidéki lapok nyújtotta publikációs lehetőségekre, melyekkel eddig sem élt túlságosan sűrűn. (Elvétve küld még néhány verset pl. *Az Arad és Vidékének*.)

Szegedi kapcsolatai sem szakadtak meg véglegesen. Így 1887-ben komolyan foglalkozott a gondolattal, hogy Szegedre jön újságírónak. Ekkor személyesen is Szegedre utazott és tárgyalt a szerkesztőkkel és kiadókkal. „De — írja a *Szegedi Híradó* Reviczky halálakor egy nekrológiájában — sajnos e lap nem nyújthatott neki sem a költőhöz méltó foglalkozást, sem ezt megillető díjazást, s így a költő vágya nem teljesülhetett.”⁷

⁶ Uo. 177. l.

⁷ *Szegedi Híradó*. 1889. júl. 13. 5. l.